

Amit a fair play-ről tudni illik

Hideg Gabriella: A *fair play* jelene, múltja, értéke

Amit a fair play-ről biztosan tudunk, az annyi, hogy nehéz magyarítani. A „szabályos” játék azt jelenti, hogy betartjuk a szabályokat; az „igazságos” játék pedig valami olyasmi, aminek során az igazságérzetünk megnyugodhat. A fairben mindez – és még sok más is – benne van, mégsem csak szabályos és még csak nem is igazságos. A fair play az fair play, mondhatnánk – de ez Hideg Gabriellát nem elégíti ki. Ezért szegődik a kifejezés nyomába, megkérdezve fiatalokat szerte a világon (a szó szoros értelmében) Kelet-Európától az Európán kívüli harmadik világig.

S ahogy halad beljebb és beljebb a kifejezés értelmébe, úgy tárulnak föl a felszíni dilemmák – mi is az a *fair play*? – mélyén azok a világok, amelyeket a *fair play* jelentése és kialakulása még jelent. Remekül érzékelteti ezt az a szófelhő, amellyel a kötet borítóján szembe-sülünk, s amelyben a vörössel kiemelt *fair play* mellett ott van a „becsület”, a „barátság”, a „tisztesség” és a „szabálykövetés”. A *fair play* ezt mind, sőt együtt jelenti: „[...] a tiszta eszközökkel játszott mérkőzés és az ellenféllel szemben tanúsított sportszerű magatartás eszméje. A fair play egyszerre jelenti a szabályok, az ellenfél, a bíró döntéseinek, a közönség, valamint a játék szellemének tiszteletét, a csapatszellemet, a lojalitást, valamint az önérzetet a győzelemben éppúgy, mint vereség esetén. A kifejezés az angol fair (becsületes, korrekt, tisztességes) és play (játék, játszma) szavakból ered, de manapság az egész világon elterjedten használják, nemcsak a sportban, hanem az élet más területén is” (https://hu.wikipedia.org/wiki/Fair_play). Vagy ahogy a szerző fogalmazza könyvében (17. oldal): „A fogalom a sportból ered, de nemcsak egy fogalom, mely szoros kapcsolatban, összefüggésben van az erkölcsrel, empátiával, sportszerűséggel, mások tiszteletben tartásával, hanem egy

filozófiaként is felfogható [...]. Elfogadjuk, hogy a fair play valóban a sportból ered, de az évszázadok múlásával ezeket a masszív kereteket régen kinőtte, a hétköznapiak szerves része, mely átgondolásra sarkall.”

Vagyis az, amit *fair play*-nek nevezünk a mindennapi életben, lényegében egy kultúrfilozófia, gazdasági és társadalmi filozófia megjelenítése. Ezért, hogy megpróbáljuk megérteni, az adott társadalom világnézetét kell értenünk. Ahol a sport a társadalmi aktivitások reprezentatív része, ott tükrözi a kifejezés mindazt, amit az erkölcs értéknek ismer el. Érdemes ezen elgondolkodni. Az öngazgatásra alapuló angol nyelvű kultúrákban – még most is, a járvány idején – egyértelműen megfigyelhető a járványpolitikában a különbség például az európai államok, valamint az Egyesült Királyság vagy az Amerikai Egyesült Államok között. Az írott szabályokhoz ragaszkodó, azokban biztonsági fogódzót kereső kontinentális kormányzás jól érzékelhetően különbözik az olyan kormányzástól, amely tradíciókra és társadalmi konszenzusokra épül. Az előbbiekben a törvényességet, az utóbbiakban az igazságérzetet igyekeznek követni. Az utóbbiakat nevezhetnénk akár *fair play* társadalmaknak is, ami azért fontos, mert

kiemeli a nevelésben érvényesülő értékek fontosságát.

Hideg Gabriella – jó empirikus kutatóként – nyomába szegődik ennek a különbségtételnek. Kelet-európai országok sorát látogatta végig és kérdezte meg a fiatalok releváns korcsoportjait arról, hogyan értelmezik a *fair play*-t. Változatos válaszokat kapott: a szabálykövetéstől (amit jól meg lehet határozni) a tisztességig (amit viszont meghatározni nem, legföljebb csak körülírni lehet). Ezt a különbséget dokumentálja a szerző az általa áttekintett korábbi *fair play*-kutatásokkal. Az egyik csoportba azokat a kutatásokat sorolja, amelyekben előre megállapították, hogy mit értsenek *fair play*-en, és mérték, hogy a sportolók mennyire fogadják el és tartják be őket. A másik csoportba azok a kutatások kerültek, amelyekben a vizsgált személyek viselkedését figyelték meg, és a megfigyelés után mérlegelték erkölcsi szempontból a viselkedésüket. Ami közös volt: a *fair play* etikai értelmezése. Bár ezek a vizsgálatok csupán sportolók körében történtek, mégis jól tükrözik a különbséget a *fair play* mint szabálykövetés, illetve a *fair play* mint magatartási norma között.

Ilyen szempontból nézve a könyv első, elméleti fele az elgondolkodtatóbb, a második, empirikus része a tanulságosabb. Hideg Gabriella kérdőíves mintavételes vizsgálattal és egy *fair play*-index kiszámításával számszerűen is igyekezett megragadni az egyéni és a csapatsport összefüggését a *fair play*-vel mint a sporton túlnyúló magatartásmintával. Ezt a kvantitatív vizsgálatot hat országban végezte el: Magyarországon kívül Szerbiában, Romániában, Ukrajnában, Malajziában és Kenyában. Az európai országokban azt találta, hogy a fiatalok azokat a sportágakat kedvelik leginkább, amelyekben országuk nemzetközi sportgyőzelmet ért el. A volt gyarmati országokban megmaradtak azok a sportolási szokások, amelyek még a gyarmati időkben voltak népszerűek a gyarmatosítók között.

A *fair play*-index mértéke nem az országok elhelyezkedésével (európai és

Ahogy halmozódnak a vizsgálati eredmények – az összehasonlított ifjúsági csoportok nem abban különböznek egymástól, amiben a kutató várta (földrajzi tér, nemzetközi beágyazottság, férfi-nő különbségek), hanem olyasmiben, amiben nem föltétlenül várta volna (képzettség, életkor) –, úgy fokozódik a kétely Hideg Gabriellában. Vajon jól mérte a fair play-indexet? Vajon a kérdésekre adott válaszok a megkérdezettek valódi véleményét tükrözik? Vagy csak megtanulták, hogy milyen válaszokat várnak tőlük? Vajon a fair play pozitívum, vagy csupán a vesztesek feltűnni akarása? A sportoló megsérül, a többiek elhaladnak mellette, csak az utolsó áll meg segíteni, akinek már nincs esélye a nyeresre. Őszinte ez? Vagy csak egy kiesésre jelölt próbálkozása a médiában való megjelenésre?

Európán kívüli) változott, nem is a férfi-nő különbséggel, hanem az életkorral és az iskolázottsággal. Mindkét független változó arra figyelmeztette a kutatót, hogy a *fair play* tanulható és megtanítható. Minél hosszabb ideig él valaki olyan környezetben, amelyben a *fair play* fölfogás terjedt el és az a norma, annál inkább fogadja el és fogja követni ő is ugyanazt a normát. Hideg (118. oldal) ebből az alábbi következtetést vonja le: „[...] a sportszerű magatartás tanítható, az azt befolyásoló tényezők pedig rendkívül sokrétűek. A fiatalok elsődleges szocializációs közege a

család, az ott látottak és hallottak hatásával vannak személyiségük kialakulására. Az oktatási rendszer résztvevőinek [...] ’könnyebb dolga’ van, ha otthonról a fiatal pozitív értékeket és normarendszert hoz.”

Ahogy halmozódnak a vizsgálati eredmények – az összehasonlított ifjúsági csoportok nem abban különböznek egymástól, amiben a kutató várta (földrajzi tér, nemzetközi beágyazottság, férfi-nő különbségek), hanem olyasmiben, amiben nem föltétlenül várta volna (képzettség, életkor) –, úgy fokozódik a kétely Hideg Gabriellában. Vajon jól mérte a *fair play*-indexet? Vajon a kérdésekre adott válaszok a megkérdezettek valódi véleményét tükrözik? Vagy csak megtanulták, hogy milyen válaszokat várnak tőlük? Vajon a *fair play* pozitívum, vagy csupán a vesztesek feltűnni akarása? A sportoló megsérül, a többiek elhaladnak mellette,

csak az utolsó áll meg segíteni, akinek már nincs esélye a nyeresre. Őszinte ez? Vagy csak egy kiesésre jelölt próbálkozása a médiában való megjelenésre?

A szerző sok-sok kérdésre válaszolt már ebben az érdekes és elgondolkodtató könyvben. Erre az utolsóira azonban nem tud; nyitva hagyja tehát. Annál inkább elismerjük az előzőekre adott válaszait. Dinamikája van tehát a könyvnek, és ez a dinamika a biztostól a bizonytalanig, a szándékostól a talánig húzódik. Egy hiteles könyv őszinte befejezése.

Hideg Gabriella (2020). *A fair play jelene, múltja, értéke*. Budapest: Fakultás Kiadó.

Kozma Tamás

Debreceni Egyetem

Nevelés- és Művelődéstudomány Intézet